

בס"ד, י"ג ניסן התשפ"ו

מנחות ע"ט – הקשר בין התודה ללחם, והנסכים לזבח, ודין ולד התודה ותמורתה

שאלות:

1. אלי כהן העלה למזבח חטאת שנשחטה שלא לשמה, צריך להוריד אותה?

פסול הקרבן וקידוש הלחם

המשנה הביאה מחלוקת בין רבי אליעזר לרבי יהושע לגבי בהמה שנמצאה בעלת מום לאחר השחיטה: האם השחיטה שלה קידשה את הלחם או לא. הברייתא בגמרא מפרטת את המחלוקת ומביאה שתי דעות (של רבי יהודה ושל רבי מאיר) על מה בדיוק המחלוקת:

○ לפי רבי יהודה: רבי אליעזר ורבי יהושע מסכימים שבמקרה של "טריפה" ו"בעלת מום" הלחם לא קדוש (כי הפסול קדם לשחיטה), ובמקרה של "חוץ לזמנו" (פיגול) הלחם כן קדוש (כי זה פסול מחשבה שמרצה לפיגולו). הם נחלקו רק בחוץ למקומו:

▪ רבי אליעזר: אומר שהלחם קדש. הוא משווה את זה ל"חוץ לזמנו" – שניהם פסולים שנובעים ממחשבה של הכהן.

▪ רבי יהושע: אומר שלא קדש. הוא משווה את זה ל"בעל מום" – שניהם פסולים שאין באכילתם עונש כרת. רבי יהושע הוכיח מהדין של שחיטה "שלא לשמה" – שזה פסול מחשבה ללא כרת ובכל זאת הלחם לא קדוש. ורבי אליעזר שתק והודה לו.

○ לפי רבי מאיר (כמו במשנתנו): המחלוקת היא במקרה של בהמה שנמצאה בעלת מום:

▪ הגמרא שואלת: הרי גם בבעלת מום וגם בטריפה הפסול קיים לפני השחיטה, למה רבי אליעזר מחלק ביניהם ומכשיר בבעלת מום?

▪ הגמרא עונה שרבי אליעזר: סובר כרבי עקיבא, שמדובר במום של 'דוקין שבעין' שמום כזה לא נחשב פסול חזק, שאם הקרבן כבר עלה למזבח הוא לא ירד. לכן, הפסול זה לא נחשב "פסול קודם שחיטה" שמונע את קידוש הלחם.

▪ רבי יהושע: שאומר שהלחם לא קדש. סובר שלמרות שזה פסול "חלש", זה עדיין פסול שקדם לשחיטה והוא לא מאפשר לקדש את הלחם.

○ הגמרא מביאה מחלוקת דומה בדין חטאת שנשחטה במחשבת "חוץ למקומה" והועלתה למזבח: רבא אמר שתד (כמו רבי יהושע שמשווה לבעל מום שירד) ורבה אמר שלא תרד (כמו רבי אליעזר שמשווה לחוץ לזמנו).

▪ לפי דעה אחת רבה חזר בו והסכים לרבא, כי רבי אליעזר הודה בסוף לרבי יהושע. לפי דעה שניה, רבה לא חזר בו, כי בשחיטה "שלא לשמה" אפילו בקרבן חטאת הקרבן כשר בדיעבד אם עלה למזבח, ולכן ברור שלא ירד. להבדיל משחיטה שלא לשמה שלא מקדשת את הלחם בכל מקרה.

○ רב פפא שאל: למה המשנה מציינת את איל המילואים כדוגמה נוספת לקרבן שהלחם שלו מתקדש או לא מתקדש בהתאם לפסול השחיטה? הרי זה קרבן שהיה רק פעם אחת בהיסטוריה, ועדיף היה להביא את איל הנזיר ששכיח בכל דור.

התשובה היא : שהתנא נקט את עיקר הדבר – איל המילואים הוא המקור הראשון שבו התחדש הדין שזבח מקדש את הלחם.

2. קרבן השלמים של עידן נפסל לפני הזריקה, הנסכים נפסלו?

נסכים שקדשו והזבח נפסל

- המשנה אומרת: שנסכים (יין ושמן) שהושמו בכלי שרת והתקדשו, ואז התברר שהזבח שאליו הם יועדו פסול – אם יש באותו רגע זבח אחר שצריך נסכים, משתמשים בהם עבורו. אם אין זבח אחר – הנסכים נפסלים ב"לינה" (עליהם להישאר לילה במקדש ואז להישרף).
- זעירי אמר שהנסכים מתקדשים בקדושת הגוף רק ברגע שחיטת הזבח, המקור הוא מהפסוק שהתורה אמרה 'זבח ונסכים' שהזבח מקדש את הנסכים (המלבי"ם על הפסוק מפרש שמדובר בקרבנות הציבור בפרשת אמור, והמילה זבח מיותרת כי כתוב כבר עולה, ולכן הכוונה לשחיטה...).
- לפני השחיטה הנסכים נחשבים "חולין" גם אם הם כבר בתוך כלי שרת. הגמרא מעמידה את המשנה במקרה שהזבח נפסל רק ברגע זריקת הדם, כך שהשחיטה שהייתה כשרה כבר הספיקה לקדש את הנסכים, כי שחיטה פסולה לא מקדשת.
- הגמרא מבררת שזו לא רק דעת רבי שסובר שאם יש שני מתירים כמו שחיטה וזריקה, הם מתירים כל אחד בפני עצמו (כמו שראינו במחלוקת אם שחט לשמן וזרק דמן שלא לשמן). אלא גם רבי אלעזר ברבי שמעון יכול לסבור כך במקרה הזה, כי הוא סובר כאביו שכל שעומד להיזרק נחשב כזרוק.
- לב בית דין מתנה: הגמרא שואלת איך אפשר להעביר נסכים מזבח אחד לאחר? הרי רב חסדא אמר ששמן שהופרש למנחה אחת פסול למנחה אחרת.
 - רבי ינאי תירץ: "לב בית דין מתנה" – זה תנאי של בית הדין שהנסכים מוקדשים על דעת זה שאם הקרבן המקורי יפסל, הם יעברו לקרבן אחר כדי שלא יאבדו. ההבדל משמן המנחה הוא: שבמנחה רגילה התנאי הזה לא קיים כי השמן הוא חלק מ"גוף" המנחה, בניגוד לנסכים שהם נלווים לזבח.
 - הגמרא שואלת למה בית דין לא מתנה עליהם שיצאו לחולין, למה רק למנחה אחרת? ומתרצת, גזירה כדי שלא יחשבו שבאופן כללי מוציאים נסכים שקדשו בכלי שרת לחולין, ולא יבחינו שכאן שחיטת הזבח היא המקדשת ולא כלי השרת. מתתיה בן יהודה מבהיר שהנסכים עוברים לזבח אחר רק אם הוא כבר שחוט ומוכן לפנינו באותו רגע, ככה זה נראה כאילו הם הופרשו עבורו מלכתחילה.
 - הגמרא שואלת איך העמדנו את המשנה גם כרבי אלעזר ברבי שמעון שהוא סובר כאביו, הרי רבי שמעון לכאורה לא סובר את הכלל 'לב בית דין מתנה עליהן', לעניין קרבנות שניתותרו ולא ניתן להקריב אותן (למשל שנשאר מהשנה הקודמת ובניסן לוקחים מהתרומה החדשה), רבי שמעון סובר שלא אומרים שלב בית דין התנה עליהם ופודים אותם, אלא מחכים שיפול בהם מום.
 - הגמרא מתרצת ששם רבי שמעון באמת לא סובר ככה, כי יש תקנה לקרבנות האלה ברעייה עד שיפול בהם מום, אבל במקרה של הנסכים שעומדים להיפסל בלינה ייתכן שרבי שמעון מסכים.

3. לקרבן התודה של ברוך נולד טלה, האם גם הוא קרב כקרבת עם חלות?

ולד תודה ותמורתה

- המשנה אומרת שרק בקרבן תודה מביאים לחם, אבל לא ב:
 1. ולד תודה: בהמה שנולדה מבהמת תודה.
 2. תמורת תודה: בהמה שהוחלפה בבהמת תודה (שתיהן קדושות).
 3. חילופי תודה: אדם שהפריש תודה ואבדה, הפריש אחרת במקומה, ואז המקורית נמצאה.
 - בכל המקרים האלו, הבהמה הנוספת מוקרבת כשלמים בלי לחם.
 - הברייתא בגמרא מרחיבה את המקור ללימוד, מכיון שהפסוק אומר "אִם עַל־תּוֹדָה יִקְרִיבֶנּוּ וְהִקְרִיב עַל־זֶבַח הַתּוֹדָה...". המילה יקריבנו מיותרת, והברייתא דורשת גם את הייתור 'יקריב' וגם את המיעוט 'יקריבנו'.
 - הריבוי 'יקריב' מלמד שאם הפריש בהמה לאחריות במקום הקרבן שאבד ואח"כ נמצא, הוא יכול להקריב את איזה מהם שירצה עם החלות. ומהמיעוט 'יקריבנו' לומדים שהשניה מוקרבת בלי לחם.
 - מריבוי הפסוק 'אם על תודה' לומדים שאם הולדות החליפות והתמורות קרבות, והמיעוט 'והקריב על זבח התודה'. לומדים שרק התודה טעונה לחם ולא הן.
 - **רבי יוחנן אמר** שהכלל שולדות ותמורות לא טעונים לחם נאמר רק במקרה שהבעלים כבר הקריב תודה והתכפר בה ("לאחר כפרה"). אבל אם הוא בחר להקריב את הוולד או את התמורה לפני שהקריב את התודה – הם כן טעונים לחם.
- בסוף הדף ובתחילת הדף הבא **רב עמרם** מנסה לברר, באיזה מקרה דיבר **רבי יוחנן** תודה שבאה בנדר שהיא חובה, או קרבן תודה של נדבה. והוא מוכיח שלא יכול להיות **שרבי יוחנן** דיבר על חליפי תודת חובה, שאדם הפריש תודה על קרבן שאבד לו, כי את הדין הזה גם לפני כפרה וגם לאחר כפרה הברייתא אמרה במפורש בגמרא.
- וגם לא יכול להיות **שרבי יוחנן** דיבר על חליפי תודת נדבה שהוא לא חייב באחריותה אז זה פשוט תודה נפרדת וחייבת בפני עצמה בחלה.
- המסקנה היא **שרבי יוחנן** דיבר על ולד שנולד לתודת חובה (של נדר), ומאחר שבאופן עקרוני אם התודה תאבד, אפשר להתכפר בולדה היא נקראת תודה, וחייבת בלחם אם הוא הקריב אותה לפני הכפרה באם. אבל ולד נדבה לא קשור לאם, כי אם היא אבדה לא חייבים להביא חלופה.
- והגמרא גם מסכמת את המסקנה הזו בתחילת הדף הבא.